

DANTE'NİN KEMİKLERİ

GUY P. RAFFA

VakıfBank Kùltür Yayınları: 0455
İnsan ve Toplum: 040

DANTE'NİN KEMİKLERİ
BİR ŞAİR İTALYA'YI
NASIL KURDU?
GUY P. RAFFA

Özgün Adı
Dante's Bones
How a Poet Invented Italy

Yayın Danışmanı
Ekrem Demirli

Proje Editörü
Halid Metin Yolcu

Sayfa Uygulama
Büşra Arbay

Kapak Görseli
Faruk Özcan

Kitap Editörü
Burak Can Tavukçu

Son Okuma
Cansu Açıkğöz
Ozan Ali İhsan Çelik

VakıfBank Kùltür Yayınları
İnkılap Mahallesi
Dr. Adnan Büyükdelen Caddesi
No: 7/A1 – Kat 13
34768 Ümraniye / İstanbul
Telefon: 0 216 285 9571
www.vbky.com.tr - info@vbky.com.tr
Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2026
© Guy P. Raffa, 2020

ISBN 978-625-5848-74-1

Kitabın Türkçe yayın hakları Harvard University Press aracılığıyla VakıfBank Kùltür Yayınları'na aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Copyright © 2020 by the President and Fellows of Harvard College Published by arrangement with Harvard University Press.

Baskı
Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş.
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere, Avcılar / İstanbul
Tel: 0212 412 1700
www.mega.com.tr - info@mega.com.tr
Sertifika No: 44452

1. Baskı: Nisan 2026

DANTE'NİN KEMİKLERİ

BİR ŞAİR İTALYA'YI
NASIL KURDU?

GUY P. RAFFA

TÜRKÇESİ
ÖZLEM GÜNENÇ

GUY P. RAFFA

ABD'deki University of Texas at Austin'de İtalyan Çalışmaları alanında doçent olarak görev yapan Guy Raffa, Dante Alighieri'nin hayatı, eserleri ve etkisi üzerine çalışan ödüllü bir araştırmacı, yazar ve dijital beşerî bilimler uzmanıdır. Dante üzerine kaleme aldığı kitap ve makalelerin yanı sıra, *Danteworlds* adlı çoklu ortam projesinin de yaratıcısıdır. Çalışmaları, Dante'nin edebî ve kültürel mirasını hem akademik hem de geniş okur kitleleri için görünür kılmayı amaçlamaktadır. Raffa'nın başlıca kitapları arasında *The Complete Danteworlds: A Reader's Guide to the Divine Comedy* ve *Divine Dialectic: Dante's Incarnational Poetry* yer alır.

ÖZLEM GÜNENÇ

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe ve Psikoloji bölümlerinde eğitim aldı. 15 yılı aşkın süredir eğitim sektöründe çalışmaktadır.

İÇİNDEKİLER

Yazarın Notu	7
Önsöz: Kemiklerin Keşfi	9
Giriş: Dante'nin Hayaleti	23

1. BÖLÜM

ULUSLAŞMA VE İHTİLAF KONUSUNDA OLAN KEMİKLER

1	Ravenna'da Ölüm ve Defin	45
2	İşaretlenmiş Bir Mezar	61
3	Floransa'nın Pişmanlığı	81
4	Kutsal Mezar Soyguncuları	105
5	Boş Bir Mezar	125
6	İtalya'nın Peygamberi	161
7	Aziz Dante	179

2. BÖLÜM

KEFARETİN VE SAVAŞIN PARÇALARI

8	Kurtarıcı	227
9	Şair Askerin Mezarı	259
10	Haksızca Kazanılmış Kalıntılar	285
11	Erkeksi Akdeniz Kemikleri	309
12	Dante'nin Duce'si, Mussolini'nin Dante'si	341
13	Dante'nin Roma Tapınağı	371
14	Savaş Zamanındaki Tehlikeler	389

3. BÖLÜM

DÖNÜŞ VE YENİLENMENİN KUTSAL EMANETLERİ

15. Dante Tozu	409
16. Kayıp Hazine	429
17. Aşk Tarafından Korundu	451
18. Dante'nin Küresel Yüzü	471
Teşekkür	493
Metin ve Alıntılar Hakkında	497

YAZARIN NOTU

Cehenneme yolculuğunda Dante, öylesine şaşkırtıcı bir canavarla karşılaşır ki gördüğünü anlatırsa okurlarının inançsızlığa sürüklenmesinden (ve kendisinin küçük düşmesinden) korkar: Güven veren bir yüzü, aslan gibi pençeleri ve akrep kuyruğu olan renkli bir yılan gövdesine iliştilmiş Geryon, hilekârlık çemberinden geçip ağır, karanlık, cehennemî havada süzülüyor.

Dante, Dante olarak, bunun gerçekten yaşandığına şiirinin mısraları üzerine yemin eder.

Bense yalnızca bir akademisyen olarak şunu vaat edebilirim: Bildiğim kadarıyla bu kitaptaki tüm olaylar gerçektir. Karakterler, iyisiyle kötüsüyle, sonraki sayfalarda söyledikleri ve yaptıkları kaydedilen gerçek kişilerdir.

Yine de bazı bölümler için, mevcut en iyi bilgi kaynaklarının bile muğlak, eksik, belirsiz veya bariz bir şekilde çelişkili olduğunun ziyadesiyle farkındayım. Her şeyin ötesinde, Dante'nin mezarına dair gölgeli tarihte bir yol açmayı hedefliyorum, ama illa düz bir yol değil: Garip kıvrımlar ve karmaşık düğümler hikâyenin temel özelliklerindedir ve saygıyı hak ederler. Bu yol, benim tarihi yeniden inşa edişim ne kadar iyi detaylandırılmış veya iyi niyetli olursa olsun yine de zaman zaman varsayımlara çıkar mı? O hâlde suçluysam suçluyumdur. Yeni keşifler daha iyi bir kavrayışı beraberinde getirecekse, hiç kimse Dante'nin Virgil'ine katılmaktan benim kadar memnun olmayacaktır: "Hiçbir yalan gerçeği çarpıtmasın!"

ÖNSÖZ

KEMİKLERİN KEŞFİ

Mucizelerin artık kabul görmediği ve olağanüstü olana dair herhangi bir yaklaşımın doğrudan şüphe uyandırdığı bir çağda yaşıyoruz.¹

– Henry Clark Barlow

1865'te Dante'nin 600. doğum günü şerefine ulusal kutlamalara ev sahipliği yapan Floransa'dan hemen sonra Ravenna, en güçlü kartını kullanarak kendi festivallerini planladı: Dante oraya gömülmüştü. Floransa Dante'nin doğduğu şehir olma gururunu taşıırken; Ravenna şairin son yıllarında ona sığınak olmakla övündü. Çünkü Floransa, yetenekli oğlunu bir sürgün hayatına mahkûm etmişti. Dante, Ravenna'da vefat etmişti, dolayısıyla onun kemiklerine sahip çıkmak, ancak hayattayken sığındığı bu şehrin hakkıydı. Bu gerçek, Ravenna için şairin doğum gününü ve dolayısıyla yaşamını İtalya'nın başka hiçbir yerinde görülme-
yen bir şekilde anmanın yolunu açtı. Böylece Ravenna Dante'nin dünyaya gelişini kutlama hazırlıklarına, onun dünyadaki varlığının en somut göstergesi olan mezarının çevresini yenileyerek başladı.

---

1. Epigraf: Henry Clark Barlow, *The Sixth Centenary Festivals of Dante Allighieri in Florence and Ravenna* (Londra: Williams and Norgate, 1866), 67. başlıklarda ve alıntılarda kullanıldığında Dante'nin soyadının ("Alighieri") eski bir biçimi olan "Allighieri"yi kullanıyorum.

Şairin, böylesine büyük bir adam için oldukça sade olan mermer mezarı, 1780-1782'de Camillo Morigia tarafından yapılan küçük bir kubbe ile örtülü ve tepesinde mütevazı neoklasik bir yapı bulunan cenaze şapelinin arkasında bulunuyordu. Seksen yıldan fazla bir zaman sonra, Dante'nin mütevazı mekânının yeni bir kat boyaya, birkaç rötuşa ve çeşitli onarımlara ihtiyacı vardı. Eski Fransisken manastırı, Aziz Francesco Kilisesi ve bağımsız Braccioforte şapeli tarafından çevrelenen şairin anıt mezarının daha ferah bir alana ihtiyacı vardı. Ravenna yetkilileri başta bu alanı, mezardan on metreden daha az bir mesafede bulunan heybetli dörtgen yapı olan Braccioforte'u yıkarak elde etmeyi düşündüler. Ancak, bölgenin mimari tarihine ilişkin yapılan araştırmalar bu planı değiştirdi.

Braccioforte şapelinin, ismine layık olarak antik kökenlere sahip olduğu ortaya çıktı. Efsaneye göre bir keresinde iki iyi arkadaş, o zamanlar Aziz Petrus ve Aziz Pavlus'un çevrelediği (bir kolunu uzatmış hâldeki) İsa tasvirinin bulunduğu bu kutsal alanda borç anlaşması yapıyorlardı. Borç veren kişi, Aziz Patrus ve Pavlus'u borca tanık olarak ve "kurtarıcının güçlü ve dehşetengiz kolunu" da borcun garantörü olarak gösterdi. Fakat borçlu, parayı ticaretle dörde katladıktan sonra Konstantinopolis'e gitti ve Ravenna'ya geri dönmek istemedi, böylece borcunu ödemesi gereken tarihi kaçırdı. Bu aksaklıktan dolayı borcu veren kişi, Mesih'in tasvirini görevini yerine getirememekle suçladı. "Güçlü kolunla bir adamı bile zorlayamıyor musun?" diye Mesih'i azarladı. Bu cüretkâr tavrının karşılığını da aldı, çünkü Mesih inatçı borçluya rüyasında görüldü, Mesih'in "güçlü kolu" (*bracchium forte*) onu, borcunu ve daha fazlasını karşılamak için Ravenna'ya geri döndürdü. Borçlu, borç miktarına yüz altın daha ekledi, sonra da iki arkadaş gözyaşları içinde öpüştüler ve "barış içinde ay-

rıldılar.” O günden itibaren şapel *Braccioforte* adıyla anılır oldu.²

Ravenna’daki İnşaat Mühendisleri Birliği Başkanı Filippo Lanciani ve belediye başmühendisi Romolo Conti restorasyonu yönetti. 1860’tan beri görevde olan Lanciani, eski binalar ve anıtlar etrafında çalışırken dikkatli davranması ile tanınıyordu; her şeyden önce “sabırlı” ve “fedakârdı”: “Her kalıntıda, her harabede önceden var olan biçimleri aramak için sabır, kişinin kendi fikirlerini reddetmede ve çok mütevazı olan restore ve taklit etme işini üstlenmede fedakâr.”³ Lanciani, *Braccioforte* çevresindeki MS 4. ve 5. yüzyıldan kalma mimari kalıntıları öğrenir öğrenmez, akıllıca davranarak şapeli tamamen ortadan kaldırmamaya karar verdi. Ancak işçilere binanın kenarlarındaki kalın köşe direkleri hariç her şeyi yıktırarak da muhafazakâr görüşünden epey uzaklaştı. Böylece şapel, bir zamanlar sağlam duvarların durduğu yerde dört zarif kemeri olan bir revak hâline geldi. Aynı zamanda Lanciani, şapelin ana girişinin hemen dışındaki orijinal ön duvarın kazılarının yapılmasını da isteyerek *Braccioforte* tarihi hakkında daha kesin bilgilere ulaşmak istedi.⁴

Şüpheli gözlemciler dahi, yüksek bir gücün bu operasyonlara tam olarak kol kanat germese de bir el attığını düşündükleri için affedilebilirdi. Mucize olarak adlandırılabilir şeyin katalizörü kesinlikle bir koldu, ancak bu *braccio* ne ilahi ne de bir in-

---

2. 9. yüzyılda yaşamış bir başrahip olan Ravennalı Agnellus, *The Book of Pontiffs of the Church of Ravenna*, çev. Deborah Maukopf Deliyannis (Washington, DC: Catholic University of America Press, 2004), 128-133.

3. Filippo Lanciani’nin 27 Ekim 1864’te Ravenna Eyaletine yazdığı mektup, Maria Carmela Maiuri’nin “Filippo Lanciani e il restauro dei monumenti raven-nati nella seconda metà dell’Ottocento,” *Ravenna studi e ricerche* 7, no. 2 (2000): 77-113, s. 79’da alıntılanmıştır.

4. Filippo Lanciani’nin kazılarla ilgili raporları, babası Pietro’nun *L’Osservatore Romano*’nun (Papalık gazetesi) editörüne 1 Haziran ve 14 Haziran 1865’te yayımlanan mektuplarında yer almaktadır.

sana aitti. İtalyanca bir kelime olan *braccio* aynı zamanda bir alet veya cihazın kolu gibi cansız parçaları da ifade eder. Bu durumda ise asıl etkili olan kol, Braccioforte şapelinin eski duvarının etrafındaki çalışma sahasından fazla suyu çıkarmak için kullanılan mekanik bir pompanın koluydu.

1865 yılı Mayıs ayının yirmi yedinci günü, cumartesiye denk geldi. *İlahi Komedya*'da kendisinin ikizler burcu olduğunu söyleyen Dante, muhtemelen altı yüz yıl önce Mayıs ayının sonunda –belki tam da o gün– doğmuştu.⁵ Ravenna'nın Dante festivaline haftalar kala, o cumartesi de alelade iş günlerinden biriydi. Ancak o güne dair hiçbir şey alelade değildi. Braccioforte'nin özgün cephesi (yani güney duvarı) Aziz Francesco Kilisesinin sol yanında yer alan Rasponi Şapeli'ne (önceleri Fantuzzi Şapeli) bitişikti. Bu duvarın bir parçası Rasponi şapelinin bir köşesinden çıkıntı yaparak Braccioforte şapelinin orijinal tabanından yaklaşık bir buçuk metre yüksekte duruyordu. Mühendisler Lanciani ve Conti, şapelin kökenine dair ipuçları için bu duvarın kalıntılarını araştırdı.

Deneyimli bir taş ustası olan Pio di Luigi Feletti, o sabah çalışma ekibine liderlik etti. Bir diğer duvar ustası Fedele Spada da kazılarda yer aldı; Angelo Dradi ise ağır işlere yardım etti. Bir şehir memuru olan Giovanni Battista Lorenzatti işi denetledi ve mühendislere rapor verdi. İki şapelin birleştiği dar köşede titizlikle iş yapan duvarcılar, tuğla ve harcın dövülmesi, kazınması ve ufalanmasıyla oluşan toz ve döküntüleri ve taş yüzeyleri suyla temizlediler. Çok geçmeden duvarın etrafındaki kazı alanında

---

5. Dante, *Par.* 22.106-117. Giovanni Boccaccio'nun *İlahi Komedya* hakkındaki yorumundaki bir pasaj, Mayıs ayının sonunu önermektedir (Boccaccio, Dante üzerine yorum, *Inf.* 1.1-3, Dartmouth Dante Projesi veri tabanında, <https://dante.dartmouth.edu>); Robert M. Durling ve Ronald L. Martinez, *Time and the Crystal: Studies in Dante's Rime Petrose*'da (Berkeley: University of California Press, 1990), keşif günü olan “27 Mayıs'ı”, “Dante'nin doğum günü olarak bildiği ya da varsaydığı tarih olarak kabul etme eğilimindedir” (85).

toplanan su, alanı çamurlu bir hendeğe dönüştürünce ilerlemeleri imkânsız hâle geldi. Pio Feletti, çalışmaların devam edebilmesi için pompa kullanarak toplanan suyu tahliye etmeye çalıştı. Ancak pompanın kolu, bu dar alan için çok uzundu. Bu mekanik kolu engelleyen şey, Braccioforte duvarının dış kısmındaki tuğlalardı; bir zamanlar şapel ile mezarlık arasında geçişe izin veren kapıyı kapatmak için kullanılan tuğlalar. Daha sonra neler olduğu, zamanın resmî ve kişisel belgelerinden ve biraz da hayalî detaylardan toplanan bilgilerle yeniden oluşturuldu.⁶

Günün hâlâ erken saatleriydi, saat on bile olmamıştı ki, olay yerindeki belediye görevlisi Lorenzatti, başduvarcı Feletti'ye pompa kolu için yer açması amacıyla engel oluşturan birkaç tuğlayı sökmesini emretti. Feletti kazmasını duvara savurdu, ilk darbeler kapalı alanda taş ve harç üzerinde metalin keskin çınlaması ile yankılandı. Kazmanın sivri ucuyla bir tuğlayı yerinden çıkardıktan sonra, bir sonraki darbe tamamen farklı bir ses çıkardı, tiz bir çınlamadan çok boş bir gümbürtüydü. Şaşkın bir hâlde, bir ahşap tahta görene kadar ellerini ve kazmayı gevşemiş tuğlaları çıkarmak için kullandı. Daha sonra, bir kutuya veya sandığa benzeyen bir şey gördü. O an, daha da heyecanlanan duvarcı, kutuyu kaldırdığı esnada en dış tahtası kırılınca içindekilerin dökülmesine neden oldu. Nesnelerin Feletti'nin ayaklarının dibindeki çamurlu suya düşmesi için geçen saniye, bunların ne olduğunu tahmin etmesi için yeterliydi: insan kemikleri.

Feletti “Kimin kemikleri?” diye soracak zaman bulamadan kırılan tahtadan, yukarıdan bir işaretmiş gibi cevap geldi: “*Dantis ossa*” (Dante'nin kemikleri). Bu iki kelime, ardından bir dizi baş-

---

6. Fedele Spada'nın katılımı konusunda, 28 Mayıs 1865'te imzalanmış kişisel beyanına güveniyorum. Bu belgeyi Longfellow House–Washington's Headquarters National Historic Site (LONG 27930, kutu 4, dosya 68), Cambridge, MA'da inceledim.

ka Latince kelime ve birkaç sayı ile birlikte tahtaya koyu harflerle kazanmıştı. Kemikler düşer düşmez Feletti'ye yardıma koşan Angelo Dradi bile onlardan bir anlam çıkarabiliyordu, ki o, 1865'teki İtalyanların çoğu gibi Latince bir yana İtalyanca dahi okuyamıyordu.⁷ Dradi bu keşfin önemini kavramıştı, çünkü Braccioforte'nin görüş alanındaki “küçük tapınağın” girişine yontulmuş iki Latince sözcük bunu gösteriyordu; bunlardan biri tahtadaki harflerle tam olarak uyuyordu: *Sepulchrum Dantis*. Genç işçi, Ravenna'daki herkes gibi bunun ne anlama geldiğini biliyordu: Binanın içinde “Dante'nin mezarı” vardı. Parçaları birleştirdi ve *Dantis ossa* ile kutudan dökülen kemikler arasındaki bağlantıyı çabucak kurdu. Bu kemikler Dante'ye aitti. En azından tahtadaki yazı öyle olduğunu söylüyordu.

Her hâlükârda Dante'nin mozolesi yakında ve kuru bir yerdeydi, bu yüzden şehir memuru Lorenzatti'nin gözetiminde Feletti ve Dradi, kemikleri ve onları muhafaza eden kırık sandığı oraya taşıdılar. Duvardan ve çamurdan kemik ve tahtaları kazıyarak tüm parçalar tapınağa taşınana kadar ikisinin birkaç kez gidip gelmeleri gerekti.

Sonraki birkaç dakika çılgın bir koşturmaca ile geçti. Lorenzatti, Filippo Lanciani'nin sadece iki yüz metre ötedeki ofisine koştu ve onu aceleyle olay yerine çağırdı. Mühendis, olay yerine meslektaşısı Romolo Conti'den hemen önce ya da hemen sonra geldi (ikisi de olay yerine ilk ulaşan mühendis olduğunu iddia ediyor-

---

7. O günün ilerleyen saatlerinde, “okuma yazma bilmeyen bir işçi” olarak tanımlanan Angelo Dradi, resmî raporu bir x ile imzaladı (*Della Scorta delle ossa di Dante: Relazione con documenti per cura del Municipio di Ravenna* [Ravenna: Angeletti, 1870], xlix–liv, liv). 1871 nüfus sayımında, Ravenna'nın bulunduğu Emilia-Romagna bölgesinde, İtalyan erkeklerin yüzde altmış ikisi ve altı yaşın üzerindeki İtalyan kadınların yüzde yetmiş altısı okuma yazma bilmiyordu ve okuma yazma bilmeyenlerin oranı yüzde yetmiş ikiydi (erkek ve kadın birlikte). Martin Clark, *Modern Italy, 1871-1982* (Longman: Londra, 1984), 35-36.

du). Kısa süre sonra onlara Ravenna belediye meclisi üyeleri, üç noter ve Belediye Başkanı Gioacchino Rasponi katıldı. Yerel yetkililer işini şansa bırakmadı: Dante'ye ait olduklarına dair göstergeler içeren bir kutu kemik, yetkilileri bu beklenmedik bulguyu çevreleyen her şeyin dikkatlice belgelenmesi ve doğrulanması gerektiğine ikna etmek için fazlasıyla yeterliydi. 19. yüzyılda İtalyanların çoğunun İtalya'nın babası ve peygamberi olarak kabul ettiği (en büyük şairi olduğundan bahsetmiyorum bile) adamın kemiklerinin keşfi, eğer kemikler gerçekten Dante'ye aitse, ulusal bir meseleydi. Bunu belirlemeye yönelik ilk girişim, bilimsel otoritelerin onları incelemesini sağlamaktı. Belediye Başkanı Rasponi, Ravenna'nın baş cerrahı ve sağlık görevlisi Giovanni Puglioli'yi çağırdı. Dr. Puglioli, Ravenna'nın ikinci cerrahı olan ve incelemeyi yapmak için hazır bulunan Claudio Bertozzi'ye katıldı.

Doktor Puglioli ve Bertozzi kemiklerin dikkatlice envanterini çıkardılar. Havayla teması çok az olan veya hiç olmayan kapalı bir alanda (taş mezar gibi), yer üstünde çürüyen bir cesedin kemiklerinden bekleneceği gibi, koyu kırmızimsı bir renkteydiler. Ancak genel olarak yapısal bütünlükleri korunmuştu, uç kısımları ve eklemeleri bile oldukça iyi durumdaydı. Düzenli biçimde yerleştirildiklerinde, kemikler tek bir erkek iskeletinin büyük bölümünü oluşturuyordu. Bir kaval kemiği, bir omur, bir kaburga, iki ön kol kemiği, kuyruk kemiği (kuyruk sokumu), bir ayak bileği kemiği ve el ile ayakta bulunan birçok küçük kemik ile, alt çene kemiği eksikti. Hiç diş bulunmadı. Yine de 206 kemiği ile bir yetişkin insanı göz önünde bulundurarak doktorlar, iskeletin neredeyse eksiksiz olduğunu doğrulamakta haklıydılar.⁸ Tüm vücudu ölçmek için omurlardan bir pirinç tel geçire-

---

8. 27 Mayıs tarihli resmî rapor, kemiklerin bu ön incelemesinin sonuçlarını içermektedir (Della Scorta, li-lii). Doktorların tam, daha ayrıntılı anatomik fizyolojik raporu, daha sonraki bir muayeneden elde edilen bilgileri içerir (Della Scorta, i-xv).

rek kemikleri anatomik olarak sıraladılar. Ölçüm bir metre elli beş santimetreydi; eksik kırıldak ve yumuşak dokuların karşılığı olarak on-on iki santimetre daha eklendiğinde, boyun yaklaşık 1,65-1,67 m olduğu ortaya çıktı. Bu ölçüm, Boccaccio'nun Dante'yi 14. yüzyıl "orta boylu" adamı olarak tanımlamasıyla tutarlıydı.⁹ Mühendis Lanciani, keşiften sonraki gün yazdığı bir mektupta babasına, doktorların iskeleti ölçmelerine yardım ederken "Dante'nin kafasını" ellerinde tutma onuruna sahip olduğunu söyledi¹⁰ ve muhtemelen bunu yapan tek kişi o değildi.

Doktorlar kemikleri inceleyip veriler toplarken diğer yetkililer dikkatlerini kemiklerin bulunduğu kutuyu oluşturan kabaca çivilenmiş basit çam tahtalarına çevirdiler. Zamandan ve nemden yıpranan ahşap sandık, içindeki ölümlüden daha kötü durumdaydı.¹¹ Ona tabut demek zorlama kaçardı. Uzunluğu yalnızca iki buçuk fit (yaklaşık 75 cm), genişliği ve yüksekliği ise bir fitin altında (yaklaşık 30 cm) olan bu kutu; belli ki, yetişkin bir insanın bütün iskeletini yatar vaziyette saklamak için tasarlanmamıştı. Üstelik bir marangozun elinden çıkmış gibi de görünmüyordu; çünkü yan yüzlerden biri diğerinden yaklaşık bir inç (2,5 cm) daha kısaydı.¹² Kemikler, Feletti'nin kazması onları uçur-

---

9. Giovanni Boccaccio, *Trattatello in laude di Dante*, ilk redaksiyon, ed. Pier Giorgio Ricci, *Tutte le opere di Giovanni Boccaccio*, ed. Vittore Branca, 10 cilt. (Milan: Mondadori, 1964-1983), 3:437-496, s. 465'te, çev. Philip H. Wicksteed, rev. William Chamberlain, *Life of Dante* (Richmond, Birleşik Krallık: Oneworld Classics, 2009).

10. *L'Osservatore Romano*, 1 Haziran 1865

11. Romolo Conti, *Lascoperta delle ossa di Dante* (Ravenna: Angeletti, 1865), 25.

12. 27 Mayıs 1865 tarihli resmî rapor, çam kutusunun ölçülerini 77 santimetre uzunluğunda, 28,4 santimetre genişliğinde ve 30 santimetre yüksekliğinde listeler (Della Scorta, I). Ulusal Komisyonun 12 Haziran 1865 tarihli raporu, kutunun bir kenarının uzunluğunu 77,5 santimetre, diğer kenarının uzunluğunu ise 74,8 santimetre olarak belirtir (Ludovico Frati ve Corrado Ricci, eds., *Il sepolcro di Dante: Documenti raccolti* [Bolonya: Monti, 1889], 105-132, 116'da).